

מודל עדן – טיפול פמיניסטי דיאלקטי

פנימיית "עדן" לנערות הוקמה בשנת 2005 ומשמשת מרחב טיפולי לנערות בנות 12-18 מרחבי הארץ. כיום מתגוררות בפנימייה למעלה מ- 50 נערות. הפנימייה ממוקמת בקיבוץ כרמיה (דרומית לאשקלון), ושוכנת בלב ליבה של קהילה קיבוצית, שקטה ומרוחקת אשר מאפשרת לנערות מסגרת וקהילה קטנה, חמה ועוטפת.

המודל הטיפולי - פנימייה טיפולית לנערות המוגדרות בקצה רצף הסיכון (נערות ללא מסגרת, משוטטות, משתמשות בסמים ואלכוהול, קורבנות תקיפות מיניות חוזרות ונשנות ועוד). הפניית הנערות נעשית ע"י לשכות הרווחה, והיא מגובה לעיתים בצו של בית משפט. **הפנימייה נבנתה כמרחב טיפולי נשי פמיניסטי, שמטרתו לסייע לנערות לצמוח, להתחבר מחדש לכוחות ולהקשיב לפעילות ליבן ולרצונותיהן.** התפיסה התפתחה מ'מלמטה למעלה' (Bottom up) והיא 'מעשה' טיפולי שביסודו התנסויות יומיומיות, משברים, כישלונות והצלחות שנלמדו וגובו בלמידה וידע תיאורטי. למעשה, הצוות חקר ופיתח תהליכים של חשיבה ביקורתית, של התבוננות רפלקטיבית ומתמשכת על התנסויות, דיונים והתייעצויות על בסיס יומיומי; אסף חומר תיאורטי ומידע רלוונטי בכל הקשור לטיפול אישי, קבוצתי ומחקרי בנערות, ושזר את המכלול למודל הנקרא מודל עדן - טיפול פמיניסטי דיאלקטי. זהו 'מעשה' מקצועי המשלב ראייה חברתית יחד עם תפיסה על פיה הנערה היא ציר השינוי ואחראית לתהליך אותו היא עוברת. התפיסה פותחה ע"י צוות הפנימייה, רובו ככולו נשים. שני היבטים מצויים ביסוד התפיסה: היבט פמיניסטי והיבט ביקורתי ביחס לתיוג נערות בסיכון.

ההיבט הפמיניסטי – המהווה תשובה לתפיסות סטריאוטיפיות, בחלקן שוביניסטיות - מציע פרספקטיבה נוספת, חברתית להבנת הקשיים האישיים של הנערות. מתוך גישה זו עלו לדיון נושאים משמעותיים הרלוונטיים לרווחתן של נשים ככלל כמו התמודדות עם אלימות פיזית, רגשית ומינית, דיכוי חברתי ומיני והשפעותיו על "כפייה" של תפקידים מגדריים באופן מדכא ושוחק וכו'. תפיסה זו הרחיבה את האפשרות להתבונן על מצוקותיהן של נשים (נערות) גם מתוך עמדה חברתית מגדרית. האלטרנטיבה לתפיסה נורמטיבית זו הינה התפיסה הפמיניסטית המדגישה את השפעתן של ציפיות ומסרים חברתיים על האישה; תפיסה השמה דגש על יכולתה של הנערה לזהות את רצונותיה, העדפותיה וצרכיה האמתיים ולגייס משאבים פנימיים – קיימים ומתפתחים - להשגתם. התהליך הטיפולי מכוון למימוש עצמי, חופש בחירה, גיוס משאבים ותמיכה סביבתית; עידוד הבעה אותנטית של צרכים ורגשות כמו ביטויי אסרטיביות ואף כעס, של נערות ונשים. (סביבה שיש בה תוקף)

היבט נוסף, הינו התבוננות ביקורתית ואף קריאת תיגר על התפיסה המקובלת לגבי נערות בסיכון: נערות אלו נתפסות כמצויות במצוקה ולכן כחסרות מסוגלות ויכולות. במקום זאת, נמצאת האפשרות לראותן כבעלות כוחות ועוצמות אישיות, שהרי, הן לא הסכימו לשתוק נוכח הדיכוי וההפגיעה. מתוך כך, התנהגות המוגדרת בדרך כלל כהתנהגות לא אדפטיבית, מוגדרת בתפיסת עדן כביטוי התנהגותי פרואקטיבי, עבור הנערה בתוך המציאות האישית והחברתית שהיא חיה

בתוכה. מכאן, נערות, שהתנהגותן 'צועקת' את הדיכוי, הן בעלות הכוח להפסיק אותו. למעשה, ההגעה לפנימייה, היא ההזדמנות, לעצור, להתבונן ולהמשיך ולעצור את הדיכוי בלי להמשיך ולהיפגע על ידו. (ולבנות לעצמן חיים טובים יותר. כאלה ששווה להיות אותם)

התפיסה מציעה אלטרנטיבה רב היבטית להתייחסות המוכרת על פיה הפרט הוא בעל ההפרעה ומציעה לבחון את ההשפעה הפוגעת של הנורמות החברתיות דווקא, כמו גם, חשיפת הסיכון וזעקת המצוקה, כביטוי לעוצמה אישית. במילים אחרות, התפיסה רואה תופעות כמו פגיעה מינית או הפרעת אכילה כתולדה של השפעה חברתית ותרבותית שביטוייה הם אישיים. לכן, יש צורך לבחון את הקשר בין המצוקה ליחסי מגדר ומתוך כך, להשתמש בטיפול לחדוד המודעות למנגנוני הדיכוי והשפעתם על חייה של הנערה, כבסיס להעלאת המודעות להחפצה, לסוציאליזציה של הגוף הנשי (לרבות השיפוטיות המתלווה לכך) וכו'. הסתכלות זו אינה סותרת את הפגיעות בנפש שהיא טומנת בחובה. לפיכך, למרות שהנערה אינה אשמה בבעיותיה, היא צריכה להשתדל ולהתאמץ על מנת שיהיו לה חיים טובים יותר. העובדה שהאישי הוא החברתי לא פוטר מאחריות לעבודה אישית שעל הנערה לעשות.

פגיעות אלו הינן מנגנון שליטה המופעל על נשים והוא הבסיס ליחסי כוח. תיאוריות רבות מדברות על סביבה תומכת ומשאבים פנימיים כמנבאים החלמה מפגיעה מינית ומפגיעות נוספות. הנערות מגיעות ברובן ממשפחות שעברו דורות של דיכוי, כשהדיכוי ניתק אותן באופן עקבי מכוחותיהן; במקרים רבים המצוקה הביאה לפתחן מצבור של טראומות חיים שהחלישו אותן עוד יותר. הסביבה הטיפולית מכירה בכך באופן עמוק, ובעצם ההבנה הזו טמון הריפוי. לא עוד תפיסת הנערה עם סימפטומים פתולוגיים ופוסט טראומתיים שאותם צריך לרפא, אלא נערה שהיא קורבן, ההתנהגויות הפוסט טראומטיות נובעות מתוך הקשר - מתוכה של חברה המקיימת על בסיס יום יומי תרבות אונס ודיכוי נשים. הנערה מגיעה לטיפול, בגלל מצבור של בעיות חברתיות וטראומות חיים, תוצאה של החברה בה אנו חיים.